

Wojciechowski, Zdzisław A.

Skład Towarzystwa Naukowego Warszawskiego : wspomnienia pośmiertne : Irena Chmielewska (1905-1987)

Rocznik Towarzystwa Naukowego Warszawskiego 50, 46-48

1987

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

ukowiec, autor cennych koncepcji naukowych, przyczyniający się do postępu chemii fizycznej i fizykochemii nieorganicznej, wychowawca licznej grupy naukowców. Był człowiekiem o niezwykle wysokiej kulturze osobistej, prawym i uczynnym, dla którego praca naukowa i kształcenie studentów były treścią życia. Pozostanie na zawsze w naszych wspomnieniach jako wspańiały Przełożony i Przyjaciel.

Aleksander Przepiera

IRENA CHMIELEWSKA

(1905—1987)

Profesor Irena Chmielewska urodziła się w Łodzi 13 lipca 1905 r., zmarła w Warszawie 17 stycznia 1987 r. W roku 1922 ukończyła gimnazjum Anny Jakubowskiej w Warszawie, po czym wstąpiła na Wydział Matematyczno-Przyrodniczy Uniwersytetu Warszawskiego, gdzie studiowała równolegle chemię i biologię. W roku 1929, po uzyskaniu magisterium z filozofii w zakresie chemii, została asystentką w kierowanym przez prof. W. Lampego Zakładzie Chemii Organicznej Uniwersytetu Warszawskiego. Stopień doktora uzyskała w roku 1933 na podstawie rozprawy pt. *Badania nad barwnikiem czerwonej kapusty — Brassica oleracea*, która zapoczątkowała wieloletnie prace nad naturalnymi barwni-

2. Irena Chmielewska

kami roślinnymi. W 1939 r., na krótko przed wybuchem drugiej wojny światowej, habilitowała się przedstawiając pracę pt. *O barwnikach fioletowo zabarwionych ziemniaków*.

Okres wojny spędziła prof. Irena Chmielewska w Warszawie wykładając chemię na tajnych kompletach uniwersyteckich oraz pracując w firmach „Bacutil” i „Klawe”, gdzie kierowała produkcją organopreparatów m.in. hormonów zwierzęcych i enzymów proteolitycznych.

Natychmiast po zakończeniu wojny podjęła na nowo pracę na Uniwersytecie Warszawskim jako adiunt w Zakładzie Chemii Organicznej (od 1947 r. jako docent etatowy). W tym okresie równolegle współpracowała z przemysłem farmaceutycznym, początkowo w Instytucie Chemii Ogólnej (1946—1951), a następnie (1951—1953) kierując Zakładem Biochemii Instytutu Farmaceutycznego. Wynikiem tej współpracy było uruchomienie w kraju produkcji kilku cennych preparatów, m.in. dikumarolu, witaminy K, kwasu lewulinowego oraz hydrolizatu białkowego do wlewań dożylnych. Za opracowanie ostatniego z wymienionych leków kierowany przez nią zespół uzyskał w 1951 r. Nagrodą Państwową. Prace te zapoczątkowały kontynuowane potem pod Jej kierunkiem przez wiele lat badania metabolizmu aminokwasów i peptydów u zwierząt oraz studia nad otrzymywaniem i właściwościami witamin i antywitamin K. Do Jej najwybitniejszych osiągnięć naukowych należą prace nad tautomerią pironów, które zaowocowały wysunięciem oryginalnej hipotezy (*Biochemica et Biophysica Acta*, 1960) dotyczącej roli metylochinoonów (witamina K, ubichinon) w sprzężonym z oksydacyjną fosforylacją łańcuchowym przenoszeniu elektronów w układach biologicznych. W 1955 r. Irena Chmielewska została mianowana profesorem nadzwyczajnym, a w roku 1961 profesorem zwyczajnym.

Szczególne fascynacja biochemią rozbudziła się w Niej jeszcze podczas studiów i stopniowo pogłębiała we wczesnym okresie pracy naukowej. Uprawiana przez nią problematyka naukowa stopniowo ewoluowała w kierunku czystej biochemii. Już w 1949 r., jeszcze na Wydziale Chemii UW, zaczęła prowadzić wykłady z biochemii dla studentów chemii i biologii. W roku 1958 dzięki Jej inicjatywie, energii i uporowi, a także wielkiemu talentowi organizacyjnemu została utworzona na Wydziale Biologii i Nauk o Ziemi UW Katedra Biochemii, która w krótkim czasie stała się jednym z najważniejszych w kraju ośrodków kształcenia biochemików oraz liczącym się ośrodkiem badawczym. Katedrą Biochemii (od 1968 r. Instytutem Biochemii UW) kierowała nieprzerwanie aż do odejścia na emeryturę w roku 1974.

Prof. Irena Chmielewska z wielkim zaangażowaniem i energią oraz z głębokim poczuciem odpowiedzialności poświęcała się działalności na rzecz rozwoju nauki w kraju. Powołana w 1964 r. na członka korespondenta, a w roku 1971 na członka rzeczywistego PAN z oddaniem uczestniczyła w pracach Akademii, m.in. w latach 1971—1973 zasiadała w Prezydium PAN. Była członkiem licznych towarzystw naukowych. Za szczególne zasługi dla polskiej biochemii Polskie Towarzystwo Biochemiczne wyróżniło Ją rzadko przyznawaną godnością członka honorowego Towa-

rzystwa. Szczególnie ceniła sobie udział w pracach Towarzystwa Naukowego Warszawskiego, którego członkiem była od 1945 r. W roku 1981 należała do tej grupy dawnych członków Towarzystwa, która zainicjowała reaktywowanie TNW. Po przejściu na emeryturę kontynuowała swą działalność na rzecz nauki polskiej uczestnicząc w pracach rad naukowych kilku instytutów, rad redakcyjnych czasopism naukowych itp.

Na dorobek naukowy prof. Ireny Chmielewskiej składa się przeszło 100 publikacji, w tym ponad 80 prac eksperymentalnych i kilka wydawnictw podręcznikowych (w tym również tłumaczonych na języki obce). Została odznaczona m.in. Krzyżem Oficerskim Orderu Odrodzenia Polski i tytułem Zasłużonego Nauczyciela PRL. Wśród licznych wyróżnień i nagród przyznanych Jej za prace naukowe jest również przyznana w 1981 r. nagroda Fundacji im. A. Jurzykowskiego za całokształt osiągnięć badawczych.

Prof. Irena Chmielewska zmarła w Warszawie 17 stycznia 1987 r. W pamięci współpracowników i wychowanków pozostanie nie tylko jako wybitna uczona i organizator nauki, lecz przede wszystkim jako niezwykła, silna indywidualność. Jej odwaga, wytrwałość i konsekwencja w dążeniu do wytyczonych celów, a także bezwzględna wierność wyznaczanym zasadom pozostanie dla Jej uczniów niedoścignionym wzorem.

Zdzisław Wojciechowski

WANDA POLACZKOWA

(1901—1985)

W dniu 3 marca 1985 r. zmarła w Warszawie dr hab. Wanda Polaczkowa, emerytowany profesor zwyczajny Politechniki Warszawskiej.

Profesor Wanda z Brydów Polaczkowa urodziła się 4 kwietnia 1901 roku w Drohobyczu. Po uzyskaniu matury w 1920 r. w Państwowym Gimnazjum Klasycznym we Lwowie podjęła studia chemiczne na Uniwersytecie Poznańskim i w 1926 r. uzyskała stopień doktora filozofii w zakresie chemii na podstawie pracy wykonanej pod kierunkiem prof. A. Koryczyńskiego na temat *Studia nad Fischerowską syntezą indolu*. W roku 1924 rozpoczęła pracę na Uniwersytecie Poznańskim, początkowo w charakterze młodszego, a następnie starszego asystenta (1926—1929). W roku akademickim 1927/28, jako stypendystka Ministerstwa WR i OP odbyła staż naukowy w Instytucie Pasteura w Paryżu u prof. Ernesta Fourneau.

Od roku 1929 pracowała na stanowisku starszego asystenta w kierowanej przez prof. Szperla Katedrze Chemii Organicznej Politechniki Warszawskiej. W roku 1935 habilitowała się na Wydziale Chemicznym PW na podstawie prac nad pochodnymi 2,3'-bipirydyli i w tym samym roku po uzyskaniu stypendium z Funduszu Kultury Narodowej wyjechała do Heidelbergu, gdzie pracowała przez rok w Kaiser Wilhelm